

5

tot slot

Vrijheid is de toestand waarin je verkeerd als niemand anders dan jijzelf de invulling van je bestaan kunt maken. Daarbij spelen zaken als bezit en geld maar een zeer beperkte en zaken als een overheid, wetten en regels, een juist grote rol. En als het een ieder daadwerkelijk gegund zou zijn om het eigen geluk na te streven, iets wat in de geschiedenis van de mensheid na de paradijselijke periode van Adam en Eva nooit werkelijkheid is geworden, dan zou een ieder het fundamentele recht moeten hebben zich te onttrekken aan bemoeienis van staten, overheden, bazen, burens of wie dan ook. De werkelijkheid is voor de meeste mensen op aarde niet wezenlijk anders dan die van mieren: het leven wordt voor je bepaald in de Grote Loterij. Je geboorteplek, je sociale en maatschappelijke

5. tot slot

omstandigheden, gezondheid, veiligheid, de werken, gunsten en lasten van de generaties voor je en de verantwoordelijkheden die je gewenst en ongewenst op je gelegd krijgt, bepalen je kans op vrijheid van bestaan. En in combinatie met genetische aanleg, karakter en persoonlijkheid je kans op geluk. Wat geluk in jouw geval ook weze moge.

In de lente van 2019 besloot ik een non-fictie boek te schrijven. Dit boek. De bedoeling was om een boek achter de hand te hebben waarbij ik over de Grote Zaken van het leven en de wereld mijn mening formuleer aan de hand van Grote Werken uit de literatuur. En wat ik Grote Werken noem is – net als mijn mening – volstrekt subjectief. Want zowel Grote Zaken als Grote Werken zijn niet objectief te benaderen en een mening is per definitie subjectief. Dat boek – dit boek – zou vergezeld worden door een reeks voor een ieder toegankelijke lezingen over de belangrijkste onderwerpen in het boek. Na vier lezingen, waar tot mijn genoegen goede interesse voor was, hield het op. Of zoals Ti-ta-tovenaar me leerde: ‘en alles stond stil.’ De wereld was in een pandemie terecht gekomen en één van de gevolgen was dat de laatste twee lezingen moesten worden afgeblazen. Het was inmiddels lente 2020. De werkelijkheid ging verdacht veel lijken op het verhaal in Ramuz’ *De grote angst in de bergen*.

In de lente van 2021 was de wereld solide veranderd als gevolg van die pandemie. Het hele jaar heb ik niet kunnen schrijven aan het afsluitende hoofdstuk van dit boek. Ik moest nadenken over mijn meningen die ik in de essays en hoofdstukken al had vastgelegd, de gevolgen van de veranderingen in de wereld en wat ik daar dan weer van

vind. Eén ding was in het voorjaar van wel 2021 duidelijk: de kwetsbaarheid van de mens en de aarde is in een jaar tijd heel erg veel duidelijker geworden. De invloed van de pandemie heeft samenlevingen wereldwijd hard geraakt, veel is onomkeerbaar veranderd. De invloed van de verandering van het klimaat heeft samenlevingen wereldwijd hard geraakt, veel is onomkeerbaar veranderd. De reactie van de mens daarentegen heeft samenlevingen wereldwijd weliswaar hard geraakt, doch niet of nauwelijks veranderd. In eigen land en omgeving zie ik een op pandemische wijze verspreiding van stupiditeit, afwijzing van wetenschap, vooropstelling van eigenbelang en veroordeling van anderen. Niets nieuws onder de zon dus, want dit proces is al lange tijd gaande in dit deel van de wereld waarin 'ik' voorop staat. Alleen al de corona pandemie heeft in dit land heel veel lelijks naar boven gebracht, ondersteund door gebrek aan goede scholing, een schokkend en toenemend gebrek aan beschaving, poplistische politici en sensatiegeile media. Dat er idiote mensen zijn die met honderden staan te demonstreren tegen noodzakelijke vaccinatie, opgehitst door complotdenkende volksmenners en hun eigen goedgelovigheid, dat een deels met hun overlappende groep verwende hufters staan te demonstreren tegen de komst van mensen die met de dood op de hielen het door het 'beschaafde' Westen volstrekt geruïneerde Afghanistan hebben moeten ontvluchten, overstijgt verre de schade die malloten als voetbalhooligans aanrichten. Geen van die lieden heeft wat mij betreft recht op enig respect of ondersteuning bij het omgaan met de gevolgen van hun eigen gedrag. Ze tonen haarfijn aan wat de rot is in onze samenleving.

5. tot slot

Nee, dit laatste hoofdstuk van dit boek, is niet erg vrolijk. En ik voel geen behoefte wie dan ook te sparen die in mijn ogen onze wereld naar de knoppen helpt of al heeft geholpen. Het valt me zwaar om dit boek af te moeten ronden in mineur, maar ik zie geen andere mogelijkheid. Zelf behoor ik – ondanks dat mijn leven bepaald niet over rozen gegaan is – tot die schaarse groep mensen die, ondanks de negatieve invloed van mens en maatschappij, kan leven in relatieve vrijheid en zelfs het eigen bestaan als gelukkig kan kenmerken. Ik prijs me daarbij gelukkig, want het is niet mijn verdienste, het is mijn lot. Op grond van positieve veranderingen en de tegenslagen in mijn bestaan besef ik maar al te goed dat dat lot zomaar kan kantelen. Ik ben in de kern een onzeker mens en zal daarin niet verschillen van andere mensen. Want wie van ons is er echt zeker van het eigen bestaan? Wie van ons denkt graag na over wat er allemaal in ons eigen nadeel kan veranderen? Voor mij veranderde het toekomstbeeld het afgelopen jaar van een welhaast nakende emigratie naar het Ierse platteland (of het Zweedse), naar een verandering van woonstee in de stad waar ik al woonde met wat meer ruimte en iets meer privacy. Omdat door de pandemie dat eerste – vertrekken – ineens niet meer mogelijk was als gevolg van de beperkingen in de collectieve vrijheid van reizen. Teruggetrokken in mijn veste op één hoog achter en ver van de drukte hinderen de stadse geluiden me toch nog iets te vaak. Nu, in de zomer na de lente na het jaar waarin alles veranderde, ontstaat er wellicht toch nog zicht op een plek ergens op afstand van dit land, in meer afzondering. Een eenvoudig leven op een stukje land met mens, muziek en de literatuur waar ik van hou bij me. Het is in zekere zin natuurlijk een vlucht als ik voorbereiding op nog verdere verstillig. De maatschappij

heeft van mij immers geen verwachtingen meer en ik heb van de maatschappij geen verwachtingen. Ambitie is een voor mij onwerkelijke gemoedstoestand geworden. Dat is niet somber of naïef, dat is nu eenmaal wat mij gegeven de toestand in de wereld het beste lijkt om te doen. Ik kan die wereld niet verbeteren, wel beschouwen terwijl ik probeer haar zo min mogelijk aan te tasten.

Dit laatste hoofdstuk in dit boek is een afscheid van de behoefte om mijn mening te uiten. Bij nalezing sta ik nog altijd achter de teksten van de vier essays. Bij nalezing valt me de onverwachte voorspelling van een aantal nu helaas ineens zeer actuele ontwikkelingen in de wereld op. Bij nalezing word het gevoel dat het voor mij zo wel klaar is alleen maar bevestigd. Ik zie niet hoe ik buiten dit boek nog iets kan betekenen voor deze wereld, die stuk is en nog verder kapot zal gaan, dan het vertellen van verhalen. Ik huil om de toekomst die we onze kinderen opdringen. En de mensheid, wij dus, hebben er schuld aan. Zelfs onze kinderen die onze gewoonten altijd in min of meerdere mate zullen gaan overnemen. Met als gevolg meer leed, vernietiging en verslechtering van onze leefwereld. Onschuld bestaat vrees ik alleen in de eerste levensjaren. Daarna volgen op zijn gunstigst besef, spijt en de poging nog iets goed te maken. Er dus nog iets van te maken, van die wereld van ons. De jeugd schijnt de toekomst te hebben, maar hoeveel van die toekomst bestaat uit een niet aflosbare hypotheek op moeder Aarde? Het is bijna niet mogelijk om enig optimisme voor de toekomst te hebben. En toch, als ik het positief wil bekijken zie ik steeds vaker mensen die wel de juiste keuzes maken. Ik prijs ik nadrukkelijk de altruïsten. Ik prijs hen die omzien naar anderen, omzien naar natuur, naar mens, naar dier, naar plant. Ik

5. tot slot

prijs de zorgvuldigen, de introverten, de stille werkmieren die bouwen aan een beter nest en de koningin die haar leven offert voor het voortbestaan van dat nest. Want zij hebben het begrepen. En als de jeugd ontdekt dat lezen wijsheid brengt, oude literatuur niet alleen parels van vertelkunst zijn maar net zo vaak aanwijzingen bevatten over hoe we onze wereld wel mooier en gezonder kunnen maken. Als die jeugd dat dan ter harte neemt, ja dan is er toch nog reden voor hoop.

Ik was van plan een flink hoofdstuk te wijden aan de gevolgen van de veranderingen in onze samenleving, doorspekt met intelligente citaten van briljante auteurs. Maar nu ik alles wat ik daarvoor geschreven heb en de wijsheden van al die bronnen die ik u gegeven heb, nog eens grondig heb nagelezen besef ik dat zo een hoofdstuk overbodig is. De boodschap is denk ik wel duidelijk. Er volgt dus geen afrondend hoofdstuk. Dit is het, ik laat het hierbij. Wie mijn mening wil weten, leze dit boek net als u en al die boeken die ik heb genoemd en waaruit ik heb geciteerd. Ik zelf richt mij op de mensen dicht bij me, mijn muziek, de liefde voor de natuur die opgeflakkerd is en het schrijven en vertellen van verhalen. Omdat dat een van de weinige uitingen van menselijkheid is die over langere tijd bestendig zal blijken zijn. Muziek, kunst en vertellen; het zijn allemaal vormen van het doorgeven van schoonheid. We zouden dat allemaal moeten kunnen. En in volledige vrijheid. Spijt heb ik niet, nergens van. Want 'Free is just another word for nothing left to lose', zoals Foster en Kristofferson ons in hun somberheid al leerden.

Dus: leef goed, blijf denken, luister, observeer, geef door, zoek het geluk en heb uzelf, de mens en de wereld om u

heen lief. Het is allemaal te mooi om nog langer te grabbel te gooien. Het zijn niet Morgan Le Fay en haar zonen die mogen winnen, het is Arthur die, ondanks al zijn fouten en tekortkomingen, ons weer aan die Ronde Tafel moet kunnen treffen. Wij zijn immers niet als de door feromonen bestuurd willoze werkmieren die in zinloze oorlogen elkaar bevechten, we zijn ook niet de mierenkoningen die machteloos haar macht over het nest ondergaat. Wij kunnen zelfstandig denken en daarom kunnen wij wel, zonder Merlijns last van kennis van onze toekomst, aanschuiven aan die tafel. Mits wij de aarde respecteren en het goede doen en in het verhaal geloven.

*She is not any common earth
Water or wood or air,
But Merlin's Isle of Gramarye
Where you and I will fare.*

*Uit The Sword in the Stone,
Het eerste boek van het vierluik
The Once and Future King
door Terence Hanbury White.*

Als je je uitspreekt

*Spreek niet over Black Lives Matter
Als je niet denkt aan de zwarte plukslaven in Spanje
Spreek niet over Europees populisme
Als je niet denkt aan de uitbuiting van Oost-Europeanen
Spreek niet over de misstanden in de sport
Als je niet denkt aan de stadionbouw in Qatar*

*Spreek niet over de verkrachtingen in India
Als je niet denkt aan Indiase huisslaven in golfstaten
Spreek niet over censuur en beeldenstorm
Als je niet denkt aan de gesloten bibliotheken
Spreek niet over een vrije samenleving
Als je niet denkt aan anti-homo geweld*

*Spreek niet over misogynie en feminisme
Als je niet denkt aan transfobie
Spreek niet over klimaatcrisis en natuurbehoud
Als je niet denkt aan onbeperkte economische groei
Spreek niet over opwarming van de aarde
Als je niet denkt aan grondstoffenroof in Afrika*

*Spreek zeker niet over alternatieve energie
Als je niet denkt aan stapels accu's en kernafval
Spreek niet over uitbuiting en vernietiging
Als je niet denkt aan onze overconsumptie
Spreek je niet uit tegen altruïsme
Als je niet weet dat zijn tegenhanger egoïsme is*

*Spreek niet zonder het grote verband te benoemen
En doe je dat toch, dan had je beter dieper nagedacht*

www.annaros.nl
www.woordenstorm.nl

Auteur: Anna A. Ros
Illustraties: Puck & Moon
Ontwerp omslag en layout: Woord & Storm
Gezet in Candara
Eerste druk
ISBN 978 94 640 5422 4
© 2021 Anna A. Ros

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd, doorgegeven of gepubliceerd zonder schriftelijke toestemming vooraf van de auteur.